

ЕТИЧНЕ І ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ШІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗВО

Тетяна Калюжна

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН

України. tt-dd-kk@ukr.net

Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі не є безпечним і викликає ряд проблем та невирішених аспектів, зокрема [1]:

1. Етичні та правові аспекти: розробка та використання систем штучного інтелекту потребує вирішення етичних та правових питань, таких як захист персональних даних, відповідальність за прийняті рішення та питання безпеки.

2. Питання конфіденційності даних: розробка та використання систем штучного інтелекту потребує збору великої кількості даних, включаючи персональну інформацію. Це може створювати проблеми з конфіденційністю даних та порушенням приватності.

3. Необхідність розвитку навичок, які не можуть бути замінені штучним інтелектом: деякі навички, такі як соціальна взаємодія, співпраця, критичне мислення та творчість, не можуть бути замінені штучним інтелектом. Отже, важливо розвивати ці навички студентам незалежно від застосування технологій штучного інтелекту.

4. Ризики зниження якості навчання та розвитку критичного мислення: застосування штучного інтелекту може призвести до зниження якості навчання та розвитку критичного мислення, якщо студенти залишаються пасивними приймачами інформації, яка надходить від систем штучного інтелекту.

Отже, важливо забезпечувати баланс між застосуванням технологій штучного інтелекту та збереженням важливих навичок та цінностей, які стимулюють розвиток критичного мислення.

На сьогоднішній день питання доцільного та етичного використання ШІ в освітньому процесі є найбільш актуальним. Штучний інтелект надає науково-

педагогічним працівникам практично безмежні можливості у створенні якісного та унікального контенту для методичних розробок, підготовки до занять, тощо. Однак робота з ним потребує обережного підходу, оскільки неправильне використання ШІ може призвести до порушення академічної доброчесності, включаючи фальсифікацію та обман – а це може негативно вплинути на репутацію викладача. Використовуючи штучний інтелект правильно, можна уникнути подібних наслідків [5].

Принципи етичного й відповідального використання систем ШІ у вищій освіті ґрунтуються на семи керівних принципах етики для надійного ШІ, розроблених у 2019 році незалежною експертною групою AI HLEG, призначеною Європейською комісією [4]:

- *Контроль з боку людини:* системи ШІ у вищій освіті мають підтримувати всіх учасників освітнього процесу у ЗВО, зберігаючи при цьому повагу до їхніх прав і свобод. Використання ШІ в освітньому процесі повинно супроводжуватися участю людини, щоб гарантувати обґрунтованість рішень і враховувати етичні аспекти.

- *Технічна надійність і безпека:* ШІ в освітньому контексті має бути технічно надійним, захищеним від збоїв та незаконного використання.

- *Конфіденційність й управління даними:* системи ШІ повинні дотримуватися високих стандартів захисту конфіденційності студентських і викладацьких даних. Це передбачає забезпечення належного управління даними, зокрема їх збирання, зберігання та використання.

- *Прозорість:* системи ШІ та їхні рішення мають бути прозорими, пояснюватись у простій та зрозумілій формі. Якщо ШІ використовується для персоналізованого навчання, студенти та викладачі повинні розуміти, як алгоритм ухвалює рішення, а також знати про його можливості й обмеження.

- *Різноманітність, недискримінація і справедливість:* системи ШІ мають уникати будь-якої дискримінації чи несправедливої упередженості щодо окремих осіб чи їх груп, які заборонені законодавством ЄС або національним законодавством. ШІ повинен сприяти створенню інклюзивного освітнього

середовища, уникаючи дискримінації за віком, статтю, національністю чи іншими ознаками.

- *Суспільний та екологічний добробут:* системи ІІІ повинні приносити користь усім людям, включно з майбутніми поколіннями, отже, їх мають розробляти й використовувати в стійкий та екологічно безпечний спосіб, передбачати моніторинг й оцінку довгострокового впливу на людину, суспільство і демократію.

- *Підзвітність:* мають бути створені механізми для забезпечення підзвітності розробників систем ІІІ та їх відповідальності за результати використання систем ІІІ. Університети повинні забезпечувати регулярний аудит систем ІІІ, що впливають на академічні або адміністративні рішення.

Ці принципи сприяють створенню безпечного, інклюзивного й прозорого освітнього середовища, у якому ІІІ використовується як інструмент для підвищення якості навчання та забезпечення етичності процесів [4].

Основні принципи відповідального використання систем ІІІ для науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти розроблено у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди у «Положенні про використання інструментів генеративного штучного інтелекту в освітньо-науковому процесі» [2] у листопаді 2024 року. Положення розроблено з урахуванням вимог чинних зарубіжних, українських та внутрішньо університетських нормативних документів. У Положенні, зокрема, наведені приклади етичного та неетичного використання штучного інтелекту науково-педагогічними працівниками ЗВО.

Етичні проблемні питання застосування ІІІ науково-педагогічними працівниками ЗВО піднімають науковці Університету імені Альфреда Нобеля у документі «Політика використання штучного інтелекту у Вищому навчальному закладі «Університет імені Альфреда Нобеля» [3], створеного у січні 2025 року. У документі розглянуті питання використання ІІІ науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти, зокрема, виокремлені сфери застосування ІІІ, основні принципи відповідального використання ІІІ в Університеті,

заборона використання ШІ для плагіату чи академічного шахрайства, професійний розвиток науково-педагогічного працівника у сфері ШІ та класифікація систем ШІ за рівнями ризику .

Штучний інтелект відкриває нові можливості для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, сприяючи підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності. Його використання стає важливим елементом сучасного освітнього процесу з кількох важливих ключових аспектів:

□ Персоналізація навчання: завдяки адаптивним освітнім платформам, які використовують алгоритми ШІ, науково-педагогічні працівники можуть створювати індивідуальні навчальні модулі для студентів. Це дозволяє враховувати рівень підготовки, стиль навчання та прогрес кожного студента, підвищуючи якість засвоєння матеріалу.

□ Автоматизація рутинних завдань: ШІ допомагає науково-педагогічним працівникам скоротити час на виконання адміністративних і організаційних завдань.

□ Підвищення ефективності наукових досліджень: ШІ значно прискорює роботу з великими масивами даних, забезпечуючи швидкий доступ до актуальної інформації та допомагаючи аналізувати тенденції. Використання алгоритмів обробки природної мови дозволяє ефективніше працювати з науковими публікаціями, а інтелектуальні системи моделювання – прогнозувати результати досліджень.

□ Розвиток інноваційних освітніх технологій: використання ШІ сприяє впровадженню інноваційних методик навчання, таких як віртуальні лабораторії, гейміфіковані освітні платформи та інтерактивні симулятори. Це дозволяє науково-педагогічним працівникам створювати цікаві та ефективні навчальні середовища для активного навчання.

□ Глобальний доступ до знань: технології ШІ забезпечують доступ до освітніх ресурсів для науково-педагогічних працівників у будь-якій точці світу. Перекладачі на основі ШІ, автоматизовані бібліотеки та інтерактивні навчальні

платформи сприяють поширенню знань та міжнародному співробітництву в науковій сфері.

Отже, штучний інтелект стає не просто корисним інструментом, а необхідним компонентом сучасної освіти, що забезпечує її розвиток, доступність та інноваційність. Етичне використання ШІ науково-педагогічними працівниками ЗВО має ґрунтуватися на балансі між інноваціями та дотриманням академічних стандартів.

Список літератури

1. Мельник, А. В. (2024). Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. URL: <https://surl.li/qfcyjk>
2. Положення про використання інструментів генеративного штучного інтелекту в освітньо-науковому процесі. (2024). URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Pol_vykorystannia_shi.pdf
3. Політика використання штучного інтелекту у Вищому навчальному закладі «Університет імені Альфреда Нобеля». (2025). URL: <https://duan.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/polityka-vykorystannya-shtuchnoho-intelektu.pdf>
4. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти (2025). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf>.
5. ШІ в освіті: як не порушити академічну доброчесність.(2024). URL: <https://lib.udu.edu.ua/novyny/shi-v-osviti-yak-ne-porushiti-akademichnu-dobrochesnist>